

KATALIKIŠKI ŽENKLELIAI TARPUKARIOLIETUVOJE: JŲ PRIKLAUSOMYBĖ, DATAVIMAS, PLATINIMAS IR TIRAŽAI

EDUARDAS REMECAS

Įvadas. Straipsnyje paliečiama iki šiol mažai Lietuvoje tyrinėta tema – lietuviški tarpukario ženkleliai. Šie faleristikos objektai geriausiai yra atspindėti Algimanto Astiko sudarytame kataloge *Lietuvos ordinai, medaliai ir ženkleliai 1918–1940*¹, tačiau jame labai retai randame ženklelių išleidimo datas, autorius, tiražus, o daliai jų trūksta ir tikslesnio identifikavimo. Šiame straipsnyje bus aptariami tik tie ženkleliai, kuriuos išleido arba platino katalikiškos organizacijos Lietuvoje 1918–1940 m. Remiantis tarpukario Lietuvos periodika, nustatytos ženklelių išleidimo datos, jų paskirtis, simbolika, galimi tiražai ir platinimas. Taip pat atrasti ir iki šiol buvę užmiršti ir į katalogus neįtraukti ženkleliai. Dėl vietos stokos nebus aptariami daugiausia ženklelių išleidusios Pavasario sąjungos ženkleliai.

Apie tarpukario Lietuvoje išleistus ženklelius daugiausia žinių galima rasti Astiko sudarytame Lietuvos ordinų, medalių ir ženklelių kataloge. Šiame kataloge yra išskirtas religinių ženklelių skyrius, kuriame aprašyti 37 ženkleliai². Dalis šių ženklelių dar yra suskirstyti į variantus – skiriasi dydis, emalis, priesagas. Tad iš viso galima suskaičiuoti bent 50 ženklelių. Į katalogą yra įtraukti ir dar keli katalikiški ženkleliai, tačiau jų katalogo autorius neidentifikavo. 1999 m. pasirodė Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus parengta knyga *Mažieji Lietuvos istorijos paminklai*, kurioje buvo aprašytas nedidelis kiekis ženklelių, iš jų du katalikiški³. Šios knygos pasirodymas sąlygojo pirmojo, ženkleliams skirto, tiriamojo straipsnio at-

¹ Algimantas Astikas, *Lietuvos ordinai, medaliai ir ženkleliai 1918–1940*, Vilnius: Mintis, 1993.

² *Ibid.*, p. 202–223.

³ Rūta Verkeliėnė, „Retesni mažosios faleristikos eksponatai“, in: *Mažieji Lietuvos istorijos paminklai Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Numizmatikos skyriaus rinkiniuose*, autoriai ir sudarytojai Janina Abdulskytė, Stanislovas Sajauskas, Rūta Verkeliėnė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 1999, p. 119–131.

siradimą. Skirmantė Smilingytė-Žeimienė savo straipsnyje atskleidė dalies ženklelius kūrusių autorių pavardes, patikslino ženklelių datavimą ir simboliką⁴. Didelį dėmesį autorė skyrė katalikiškos organizacijos – Pavasario sąjungos ženkleliams. Po šio straipsnio ženklelių tematikai skirtų publikacijų per pastarąjį dešimtmetį atsirado vos kelios, tačiau juose katalikiški ženkleliai nebuvo minimi.

Sudarydamas katalogą Astikas daugiausia rėmėsi pačiais ženkleliais, muziejų ir kolekcininkų informacija. Taip pat naudojosi ir tarpukario periodine spauda, tačiau, kaip ir pats nurodė, joje apie faleristiką buvo rašoma labai retai⁵. Vis dėlto tarpukario Lietuvos spaudoje ženkleliams buvo skiriamas gana nemažas dėmesys, ypač tai pasakytina apie įvairių draugijų leidžiamus leidinius. Spaudoje buvo skelbiami ženkleliams sukurti konkursai, išleidimo laikas, jų kainos ir priklausomybės. Tiesa, dažnai trūksta pačių ženklelių aprašymo ir jų vaizdų, todėl čia labai padeda Astiko sudarytas katalogas. Šiame straipsnyje ir bus remiamasi vien tik tarpukario Lietuvos katalikiška spauda – dienraščiais *Rytas* ir *XX amžius* bei įvairių draugijų ir organizacijų leidiniais.

Nepriklausomoje Lietuvoje 1918–1940 m. veikė keli šimtai draugijų ir organizacijų. Dauguma jų turėjo savo įstatus ir skiriamuosius ženklus – vėliavą ir antspaudą. Dalis draugijų, siekdamos save išskirti iš kitų, kaip skiriamąjį ženklą susikūrė uniformas ar jų dalį, pavyzdžiui, kepures. Kaip draugijos skiriamasis ženklas atsirado ir ženklelis. Dalis organizacijų savo įstatuose iš anksto pažymėdavo, kad draugija gali turėti savo ženklelį, tačiau dėl lėšų stygiaus šie sumanymai ne visada būdavo įgyvendinami. Tad ženklelius dažniausiai gamindavosi turtingos organizacijos, ypač tai pasakytina apie tas, kurios ženklelius pasigamina XX a. trečiame dešimtmetyje. Iki 1930 m. ženkleliai dažniausiai būdavo gaminami užsienyje, nes Lietuvos gamintojai negalėdavo pagaminti norimos kokybės ženklelių. Situacija kardinaliai pasikeitė po 1929–1933 m. pasaulį supurčiusios didžiosios ekonominės krizės, nuo kurios labai nukentėjo ir Lietuva. Tuo laiku nemaža dalis Lietuvoje veikusių organizacijų buvo priverstos atsisakyti nuo minčių apie savo organizacijų ženklelius. Dalis jų užsienyje jau buvo užsakiusios ir net gavusios bandomuosius ženklelių pavyzdžius, tačiau dėl lėšų stokos taip jų ir neišsigijo. Vis dėlto organizacijų noras turėti savo skiriamąjį ženklą

⁴ Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, „Šiek tiek apie mažiausius Lietuvos istorijos paminklus“, in: *Menotyra*, Vilnius, 2000, Nr. 2, p. 39–41.

⁵ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 7.

lėmė tai, kad ženkleliai buvo kuriami bei gaminami ir toliau. Nuo 1933 m. ženklelių gamyboje prasidėjo naujas etapas, išsiskyręs itin didele ženklelių gausa. Ženklelius ėmė gamintis ne tik organizacijos, bet ir įvairūs kongresai, stovyklos, sporto varžybos, šventės, mokyklos. Ženkleliai buvo leidžiami ir kaip rinkliavos, loterijos bilietai priedai ar tiesiog suvenyrai. Tokią ženklelių gausą lėmė tai, kad didžioji jų dalis imta gaminti Lietuvoje. Vietos gamintojai ženklelius gamino pigiau nei užsienyje, o kokybė beveik ėmė prilygti užsakomiems svetur. Ženklelių leidimas įvairioms organizacijoms buvo labai svarbus ir tuo, kad jie leisdavo gerokai papildyti organizacijų išdą. Ženklelių kaina dažniausiai būdavo 1 Lt, tačiau paprasčiausių ženklelių savikaina, užsakant Lietuvos gamintojams, siekė apie 10–15 ct. Katalikiškos organizacijos Lietuvoje turėjo gana nemažai narių, tad surinkti didesnę pinigų kiekį ženkleliams nebūdavo labai sunku, tačiau jų platinimas ne visada buvo lengvas. Nors daugumos ženklelių kaina ir buvo tik 1 Lt, tačiau ir ši suma didelei gyventojų daliai buvo didelė. Paprasti Lietuvos kaimo ir mažų miestelių gyventojai, o būtent tokie dažniausiai sudarė katalikiškas organizacijas, per dieną uždirbdavo 4–5 Lt. Tačiau dauguma darbų būdavo sezoniniai. Tuo tarpu maisto kainos, lyginant jas su uždarbiais, buvo gana didelės: 1927 m. 10 kiaušinių kainavo 1,20–1,50 Lt, kilogramas kiaulienos – 2,50–5 Lt, cukraus – 1,5 Lt, sviesto – 5–6 Lt, centneris (100 kg) bulvių – 6–7 Lt⁶. Įvairių organizacijų narys taip pat privalėdavo kasmet susimokėti ir nario mokestį. Organizacijos kartais primygtinai reikalavdavo įsigyti narių ženklelius. Narių ženklelių įsigijimus dažniausiai skatindavo vykstantys įvairūs narių susibūrimai, būtent tokių susibūrimų metu buvo siekiama pabrėžti savo išskirtinumą.

Ateitininkų federacijos ženkleliai. Lietuvių katalikų moksleivių ateitininkų sąjunga buvo įkurta 1911 m. 1927 m. liepos mėnesį sąjunga pertvarkyta į federaciją, kurią sudarė trys sąjungos: moksleiviai, studentai ir mokslus baigusių organizacijų nariai (sendraugiai). 1930 m. rugpjūčio 30 d. Švietimo ministerija uždraudė moksleivių ateitininkų sąjungos veiklą, tad viešai veikta tik aukštosiose mokyklose. 1932 m. turėjo apie 1000 narių, apie 300 sendraugių, o mokyklose iki uždraudimo buvo apie 3550 narių. Organizacija siekė atnaujinti, stiprinti ir kurti Lietuvos pilietinę visuomenę bei Bažnyčią, leido žurnalą *Ateitis*.

Kaip rašo Astikas, ženklelis (il. Nr. 1) buvo patvirtintas 1928 m. Jį nešiojo

⁶ Šaltinis, Marijampolė, 1927-05-31, Nr. 19, p. 295.

sendraugiai – su geltonu emaliu, studentai – su žaliu, moksleiviai – su raudonu⁷. Taip pat autorius aprašo ženklelį ir be emalio, kurio priklausomybės nenustatė. Astikas nurodo ir ženklelių variantus pagal priesagus – su veržlele (tik su žaliu emaliu), žiogeliu (su žaliu arba raudonu emaliu) ir adatėle (be emalio). Pažymėtina, kad tai vienas iš nedaugelio kataloge aprašytų ženklelių, kuris yra datuotas.

1. Antanas Tamošaitis. Ateitininkų federacijos moksleivių ženklelis. 1929. 1,9 x 1,4 cm (LNM, M 5286)

Tarpukario spaudoje apie ateitininkų ženklelių kūrimą galima rasti gerokai daugiau nei šiandien yra žinoma. Ateitininkai savo ženklelį nutarė įsigyti dar 1920 m. rugpjūčio 1–8 d. vykusio ateitininkų kongreso metu⁸. Vėliau, pakartotinai, 1921 m. rugpjūčio 6–8 d. metinėje konferencijoje⁹. Ženklelio projektas buvo parengtas 1922 m. pradžioje ir net buvo užsakytas pagaminti¹⁰. Tikėtina, kad ženklelio projekto autorius buvo grafikas Paulius Galaunė (1890–1988), nes būtent jo 1919 m.

apipavidalinto žurnalo *Ateitis* viršelyje matome ovalą ir jame esančius sukryžiuotus kryžių ir fakelą. Šį ženklą žurnale matome nuo 1920 iki 1923 m. antro numerio. Tačiau šis projektas nepatiko studentų sąjungai, tad buvo nutarta surengti konkursą¹¹. Konkursas ateitininkų ženkleliui sukurti buvo paskelbtas 1923 m. lapkričio mėnesį¹². Visi norintieji savo pagamintus projektus turėjo atsiųsti iki gruodžio 20 d. Nugalėtojui buvo numatyta skirti 100 Lt premiją. Konkursui buvo pateikti 5 projektai, tačiau penkių asmenų komisija nerado nė vieno tinkamo¹³. Neilgai trukus, 1924 m. kovo mėnesio pabaigoje, buvo paskelbtas naujas konkursas¹⁴.

⁷ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 204, Nr. 3.

⁸ „Ateitininkų kongresas“, in: *Laisvė*, Kaunas, 1920-08-11, Nr. 159, p. 1.

⁹ „Ateitininkams įsidėmėti“, in: *Lietuvos balsas*, Kaunas, 1921-07-26, Nr. 40, p. 4.

¹⁰ *Ateitis*, Kaunas, 1922, Nr. 1–3, p. 78.

¹¹ Antanas K., „L. K. M. Ateitininkų konferencija. Rugpjūčio 3-5 d. Kaune“, in: *Ibid.*, 1922, Nr. 7, p. 156.

¹² „Konkursas“, in: *Ibid.*, 1923, Nr. 11, p. 575.

¹³ „Ateitininkų ženklelis“, in: *Ibid.*, 1924, Nr. 1, p. 64.

¹⁴ „Ateitininkų emblemos – ženklelio piešiniui pagaminti konkursas“, in: *Ibid.*, 1924, Nr. 3, p. 191–192; *Lietuva*, Kaunas, 1924-03-31, Nr. 75, p. 7; *Rytas*, Kaunas, 1924-04-04, Nr. 79, p. 3.

Konkurso sąlygos buvo išdėstytos dvylikoje punktų. Jos buvo skirtos Lietuvos dailininkams ir dailės mėgėjams. Geriausiems darbams buvo skirtos dvi premijos – pirmai – 150 Lt, antrai – 50 Lt. Konkursantų atsiunčiami projektai turėjo būti pateikiami įslaptintais vardais, o tikrieji vardai ir adresai buvo kartu pateikiami užklijuotame voke. Projektai turėjo būti pristatyti iki gegužės 1 d., o konkurso rezultatai paskelbti iki gegužės 15 d. Smilingytė-Žeimienė paminėjo, kad ateitininkų ženklelio projektų konkurso taisyklės buvo surašęs dailininkas, rašytojas ir visuomenės veikėjas Vytautas Bičiūnas (1893–1943), pats suprojektavęs ne vieną ženklelį¹⁵. Galima tik pridurti, kad jis pirmu numeriu buvo įrašytas ir į konkursui pateiktų projektų vertinimo komisiją. Vis dėlto ir šis, antrasis, konkursas buvo paskelbtas neįvykusiu¹⁶. Nepaisant to, netrukus ateitininkai išleido savo ženklelį, bet ne sąjungos, o jubiliejinio kongreso.

1925 m. rugpjūčio 11–15 d. Kaune įvyko antrasis ateitininkų jubiliejinis kongresas, skirtas organizacijos 15 metų sukakčiai. Prieš šį kongresą, birželio 14 d., buvo sušauktas kongresui rengti susirinkimas. Jo metu, be kitų klausimų, buvo svarstomas ir kongreso ženklelio priėmimas¹⁷. Kongreso ženkleliai buvo pavadinti įėjimo ženkleliais, rugpjūčio 10–11 d. jie buvo dalijami visiems atvykusiems ateitininkams¹⁸. Koks tai buvo ženklelis, metalinis ar popierinis, spaudoje nedetalizuojama. Toks ženklelis neminimas ir Astiko kataloge, tačiau jame yra įdėti du ženkleliai, kurių simbolika buvo artima ateitininkams. Šiuos ženklelius Astikas su klaustuku priskyrė „Savišvietos“ mokymo įstaigai¹⁹. Skiriamasis jų bruožas – degantys fakelai. Viename ženklelyje matome rombe pavaizduotą atverstą knygą ir ant jos uždėtą fakelą, aplinkui – aštuonios dviejų dydžių lelijos. Kitame ženklelyje pavaizduota plaštaka, laikanti tris, skirtingu liepsnos intensyvumu degančius fakelus (il. Nr. 2). Kodėl būtent šie ženkleliai turėtų būti siejami su ateitininkais?

Kaip jau buvo minėta, pirminiame ateitininkų sąjungos ženklelių projekte buvo pavaizduoti sukryžiuoti kryžius ir fakelas. 1925 m. kovo mėnesį pasirodė naujas žurnalo *Ateitis* viršelis, kurį piešė dailininkas Juozas Kaminskas (1898–1957). Jame matome sudėtingą kompoziciją, kurios vie-

¹⁵ Skirmantė Smilingytė-Žeimienė, *op. cit.*, p. 39.

¹⁶ „Dėl ateitininkų ženklelių-emblemos konkurso“, in: *Ateitis*, Kaunas, 1924, Nr. 5–6, p. 336a; *Lietuva*, Kaunas, 1924-06-05, Nr. 126, p. 7.

¹⁷ „Ateitininkų kongresui rengti visų komisijų...“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1925-06-13, Nr. 129, p. 6.

¹⁸ „Ateitininkų kongreso įėjimo ženkleliai...“, in: *Ibid.*, 1925-08-10, Nr. 176, p. 6.

¹⁹ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 184–185, Nr. 56–57.

nas pagrindinių akcentų yra trys degančios liepsnos. 1931–1933 m. žurnalo *Ateitis* viršelyje matome ranką, laikantią degantį fakelą. 1925 m. rugpjūčio 12 d. ateitininkų konferencijos metu buvo surengta degančių žibintų eiseną. Žibintai simbolizavo širdyje įžiebtą tėvynės meilę²⁰. Eisenoje dalyvavo

2. Ateitininkų kongreso (?) ženklelis. 1925. 2,8 x 2,4 cm (LNM, M 5241)

tuomet jau trys savarankiškos ateitininkų organizacijos – moksleiviai, studentai ir sendraugiai. Šios trys organizacijos ir galėjo būti atspindėtos ženklelyje su trimis fakelais. Jubiliejinėje ateitininkų konferencijoje dalyvavo virš 1000 dalyvių. Panašiai toks kiekis turėjo būti pagamintas ir konferencijos ženklelių. Kam turėtų būti priskirtas kitas ženklelis su fakelu, nustatyti nepavyko.

1926 m., dar prieš įkuriant ateitininkų federaciją, buvo numatytos gairės, kaip turėtų atrodyti sąjungos ženklai. Sąjunga dar neturėjo savo naujos vėliavos, uniformos, ceremonialo ir tradicijų, tačiau pirmiausia jai rūpėjo ženklų sukūrimas. Buvo nuspręsta, kad ženklas bus bendras visoms organizacijoms, tačiau skirtingos ornamentikos, spalvos ar formos²¹. Netrukus, gegužės 4 d. buvo paskelbtas naujas ženkleliui sukurti konkursas²². Jame išdėstytos penkios sąlygos. Buvo pažymėta, kad ženkleliai turi turėti bendrą sąjungos emblemą, tačiau skirtis sendraugių, studentų ir moksleivių sąjungų. Projektai pateikiami slaptyvardžiu iki birželio 10 d. Premijai buvo skirta 300 Lt. Tačiau ir šis konkursas baigėsi be rezultatų.

1927 m. kovo mėnesį buvo paskelbtas naujas, ketvirtasis ženkleliui pagaminti konkursas²³. Jame buvo išdėstytos šešios sąlygos. Projektai pateikiami slaptyvardžiu iki gegužės 15 d. Premijos buvo skirtos dvi – pirmoji 500 Lt ir antroji 250 Lt. Šios už ženklelių sukūrimą pasiūlytos premijos buvo vienos iš didžiausių tarpukario Lietuvoje. Tačiau ir vėl susidurta su sunkumais. Konkurso terminas buvo pailgintas iki liepos 1 d.²⁴ Kaip baigė-

20 „Eisena per miestą“, in: *Ateitis*, Kaunas, 1925, Nr. 12, p. 143.
 21 „Ateities sąjungos reorganizacija“, in: *Ibid.*, 1926, Nr. 3, p. 183.
 22 „Konkursas. „Ateities“ sąjunga“, in: *Rytas*, Kaunas, 1926-05-04, Nr. 98, p. 4; „Pranešimai. Ateities sąjunga“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1926-05-06, Nr. 100, p. 6.
 23 *Židinys*, 1927, Nr. 3, p. 25; „Pranešimai“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1927-04-01, Nr. 74, p. 7; „Konkursas“, in: *Rytas*, Kaunas, 1927-04-02, Nr. 75, p. 7.
 24 „Konkursas pratęsimas“, in: *Rytas*, Kaunas, 1927-05-20, Nr. 113, p. 3.

si šis konkursas, žinių aptikti nepavyko, bet, matyt, taip pat nesėkmingai. Taip manyti leistų faktas, kad tik 1928 m. balandžio 28 d. spaudoje pasirodė žinutė, jog ateitininkų ženklelis jau pagamintas ir vyriausios valdybos priimtas²⁵. Ženklio atvaizdas buvo atspausdintas *Ateityje* birželio 30 d.²⁶ Ši ženklė pristatė jo dailininkas Antanas Tamošaitis (1906–2005), 1927–1932 m. dėstęs Moterų dailės darbų mokykloje. Ženklio išorinė forma yra stilizuotos tulpės, kurią sudaro stilizuotos lelijos, savo kotais apgaubiančios žemės rutulį, kuriame yra Gedimino stulpai. Vidinė emblemos dalis yra apversto skydo formos, kuriame spindi saulė, savo spinduliais vaizduojanti kryžių. Ženklių spalvos – geltona, žalia ir raudona. Medžiaga – metalas ir spalvotas emalis. Moksleivių ženklelis buvo sidabrinis su žalios spalvos emaliu, studentų – auksinis su raudonos spalvos emaliu, sendraugių – auksinis su geltonu emaliu. Šis ženklelis Ateitininkų federacijos vyriausiosios valdybos buvo priimtas 1928 m. balandžio 18 d. Kitame *Ateities* numeryje ženklio autorius planavo plačiau paaiškinti jų istoriją ir reikšmę, tačiau tokio straipsnio aptikti nepavyko. Reikia pažymėti tai, kad 1928 m. buvo patvirtintas tik ženklio piešinys. Patys ženkleliai buvo pagaminti tik po metų²⁷.

Pagal statutą ateitininkų ženklė buvo galima nešioti visada, o iškil-mėse jis buvo privalomas. Ženkliai prisegami kairėje krūtinės pusėje, vyrai nešioja atlape. Ant palto jo nešioti nebuvo galima²⁸. Vyrams buvo skirti ženkleliai su veržlele, merginoms – su žiogeliu. Po moksleivių sąjungos uždraudimo, 1930 m. rugsėjo 31 d. nutarimu visi studentai ateitininkai turėjo nešioti ženklelius su perrišta juoda gedulo juoste, kol moksleiviams bus gražinta veikimo laisvė²⁹.

Kas buvo šių ženklių gamintojas, kokiomis kainomis jie buvo platinti ir koks jų tiražas, duomenų nepavyko rasti. Vis dėlto apie galimus tiražus galima spręsti iš sąjungose buvusių narių skaičiaus, o žinant, kad jau po metų moksleivių ateitininkų sąjunga buvo uždrausta, tai moksleivių ženklių galėjo būti išplatinta gerokai mažiau, nei buvo priskaičiuojama narių.

Dar vienas aktualus klausimas – tai žinomi neemaliuoti ženkleliai. Labiausiai tikėtina, kad šie ženkleliai buvo gaminti moksleiviams jau po jų

²⁵ „Ateitininkų ženklelis“, in: *Ibid.*, 1928-04-28, Nr. 97, p. 2.

²⁶ Antanas Tamošaitis, „Ateitininkų emblema-ženklelis“, in: *Ateitis*, Kaunas, 1928, Nr. 4, p. 216.

²⁷ „Ženklio reikalai“, in: *Ibid.*, 1929, Nr. 2–3, p. 134.

²⁸ „Ateitininkų ceremonialo statutai“, in: *Ibid.*, 1928, Nr. 4, p. 204.

²⁹ *Ibid.*, 1930, Nr. 12, p. 586.

sajungos uždraudimo. Ženklių gamybos būdas (plona vario, žalvario ar balto metalo skardelė, priesagas adatėlė) rodo, kad jie gaminti skirtingu laiku arba skirtingose vietose. Yra žinoma, kad moksleiviai ir po uždraudimo dar kartais nešiodavo šiuos ženklelius³⁰.

Ateitininkų ženklų simbolika aiškinama taip – stilizuota tulpė simbolizuoja dvasinę jaunystę, penki lelijų žiedlapiai primena penkis ateitininkų principus. Ženklio centre iš trijų linijų, kurios simbolizuoja tris dieviškas dorybes – tikėjimą, viltį ir meilę, sudarytas kryžius. Kryžius simbolizuoja krikščionybę ir Kristų. Jo centre yra saulė, kuri simbolizuoja tikėjimo šviesą – Dievą. Ženklo apačioje yra pasaulį reiškiantis puslankis, jo viduryje – Lietuvą simbolizuojantys Gediminaičių stulpai.

Lietuvių katalikų blaivybės draugijos ženklelis. Draugija įkurta 1908 m. Kaune. Didžiausias draugijos dėmesys buvo kreipiamas į tautos blaivimo reikalus. 1919 m. draugija buvo atgavinta prie Katalikų veikimo centro. 1931 m. draugija turėjo apie 16 000 narių, leido žurnalą *Sargyba*.

3. Lietuvių katalikų blaivybės draugijos ženklelis. 1922. 1,4 x 1,1 cm (LNM, M 5294)

Ši draugija buvo išleidusi vos vieną ženklėlį (il. Nr. 3). Astiko kataloge jis aprašytas labai trumpai, apsiribojant vien tik jo išvaizda³¹. Tuo tarpu tarpukario spaudoje apie šį ženklėlį galima rasti gana nemažai informacijos. 1922 m. kovo 30 d. spaudoje pasirodė pranešimas, kad iš užsienio jau gauta keletas tūkstančių gražių ženklėlių blaivininkams-abstinentams, jų kaina – 10 auksinų³².

Iš draugijos finansinės apyskaitos sužinome, kad ženkleliai buvo užsakyti ir pagaminti 1922 m. pirmą pusmetį³³. Už juos buvo sumokėta 6628 markės, o pajamų gauta – 21 025 markės ir 28,5 Lt. Toks didelis pelnas neturėtų stebinti, nes nuo 1922 m. sausio iki gruodžio

³⁰ „Reikėtų pagaliau sutvarkyti“, in: *Suvalkietis*, Marijampolė, 1932-06-06, Nr. 23, p. 3.

³¹ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 210–211, Nr. 13.

³² „Visiems „Blaivybės“ skyriams“, in: *Laisvė*, Kaunas, 1922-03-30, p. 4; *Žvaigždė*, Kaunas, 1922, Nr. 4, p. 128.

³³ „Liet. Kat. Dr-jos „Blaivybė“ finansinė apyskaita“, in: *Sargyba*, Kaunas, 1923-07-15, Nr. 8, p. 93.

mėnesio Vokietijos markės vertė krito 40 kartų³⁴. Tiesa, ženklelių pagaminimo vertė buvo gana kukli – tik apie 27–33 JAV dolerius arba apie 270–330 Lt. 1923 m. buvo užsakytas papildomas kiekis ženklelių, kurie 1924 m. sausio mėnesį jau buvo gauti³⁵. Ženkleliai buvo pardavinėjami po 1 Lt. Tačiau labai greitai ženkleliai buvo išpirkti ir 1925 m. gegužės mėnesį gamintojui buvo pateiktas naujas užsakymas. Vokietijoje turėjo būti pagaminta 10 000 ženklelių, tiek pat, kiek ir anksčiau³⁶. Tų pačių metų birželį ženkleliai buvo gauti³⁷.

Per tokį trumpą laiko tarpą tokia didelė ženklelių paklausa kiek stebina, nes draugijoje narių, 1931 m. duomenimis, buvo apie 16 000. Tačiau pasirodo, kad ženkleliai iš pradžių buvo platinami ne vien draugijos nariams. Pavyzdžiui, Mosėdžio (Skuodo r.) parapijoje „Blaivybės“ skyriaus pirmininkas iš centro atsivežė 1000 ženklelių ir pardavinėjo juos maldininkams, keliaujantiems į didžiuosius Žemaičių Kalvarijos atlaidus³⁸. Šiuos „maldininkų“ ženklelius privalėjo pirkti kiekvienas, kuris norėjo keliauti su procesija. Ženklelius, matyt, galėjo pirkti ir Angelo Sargo bei Pavasario sąjungų nariai, kurie taip pat turėjo savo blaivybės sekcijas. Tik kiek vėliau, 1928 m., pasirodė žinutė, kad ženklelius gali nešioti tik blaivininkai ir abstinentai³⁹.

Tikslios Lietuvių katalikų blaivybės draugijos ženklelio simbolikos paaiškinimo spaudoje nepavyko rasti, bet apie tai buvo užsiminta keliuose straipsniuose. Ženklelyje esantis kryžius simbolizavo žvalgą (t. y. Jėzų Kristų), einantį į pagalbą kiekvienam, kuris siekia išsilaisvinti nuo „vergėjo“ (alkoholio, ištvirkavimo, netikėjimo, apsileidimo)⁴⁰. Virš kryžiaus esanti saulė simbolizavo saulėto gyvenimo ryto pradžią. Ženklelio forma – skydas, simbolizavęs skydą kovoje prieš svaigiuosius gėrimus⁴¹.

Angelo Sargo vaikų sąjungos ženkleliai. 1922 m. vaikams buvo įsteigta Angelo Sargo sąjunga. Angelaičius pradžioje globojo Lietuvos katalikų

³⁴ Jonas K. Karys, *Nepriklausomos Lietuvos pinigai*, New York: Aukselis, 1953, p. 130, 155.

³⁵ *Sargyba*, Kaunas, 1924-01-10, Nr. 1, p. 12a.

³⁶ „Abstinentų ženklelių reikalas“, in: *Sargyba*, Kaunas, 1925-05-1–15, Nr. 9, p. 16.

³⁷ „Abstinentų ženkleliai“, in: *Ibid.*, 1925-06-15–30, Nr. 12, p. 16.

³⁸ „Abstinentija ir abstinentų ženklelis“, in: *Ibid.*, 1925-11-1–15, Nr. 18, p. 4.

³⁹ „Abstinentų ženkleliuką...“, in: *Ibid.*, 1928-12-15, Nr. 50, p. 506.

⁴⁰ „1924 m. „Sargybos“ žvalgas“, in: *Ibid.*, 1923-12-25, Nr. 15, p. 1.

⁴¹ „Abstinentija ir abstinentų ženklelis“, p. 5.

blaivybės draugija, o nuo 1935 m. tai darė Katalikų veikimo centras. Sąjungos tikslas buvo 7–15 m. amžiaus vaikams įdiegti tvirtą tikėjimą, tėvynės meilę, dorus papročius, blaivybės jausmą. Sąjunga turėjo padalinius visose parapijose, joms vadovavo kunigai. 1935 m. jai priklausė 37 000 narių. Sąjunga leido savo žurnalą *Žvaigždutė*.

Norint tapti angelaičiu, reikėjo gauti tėvų sutikimą. Sušaukus pulko susirinkimą, narys būdavo priimamas į kandidatus, gaudavo nario bilietą ir galėdavo nešioti uniformą. Per tris mėnesius kandidatas turėdavo iš-

4. Angelo Sargo vaikų sąjungos ženklelis. 1928. 1,8 x 1,9 cm (LNM, M 5295)

5. Angelo Sargo vaikų sąjungos ženklelis. 1931. 1,8 x 1,3 cm (LNM, M 5296)

mokti visas angelaičių elgsenos taisykles, mokėti paaiškinti ženklus, mokėti Lietuvos ir angelaičių himnus. Tik po to, per iškilmes, kandidatams pasižadėjus žodžiais „Aš noriu būti angelaičiu, garbinti Dievą, mylėti tėvelius, artimą, klausyti vadų ir būti blaivus“, pulko vadas kairėje pusėje prisegdavo ženklelius ir kandidatas tapdavo angelaičiu⁴².

Astiko kataloge yra aprašyti du Angelo Sargo sąjungos ženkleliai (il. Nr. 4, 5), tačiau jie nedaotuoti. Katalogo autorius pastabose pažymėjo, kad nustatyti, kodėl angelaičiai turėjo du ženklelius, jam nepavyko⁴³. Jo nuomone, arba tai ankstyvesnis ir vėlesnis, arba ženkleliai buvo dviejų pakopų – angelaičių ir vyresniųjų angelaičių. Atsakymus į šiuos klausimus pateikia Lietuvos katalikų blaivybės draugijos žurnalas *Sargyba*.

1927 m. spalio 15 d. žurnale rašoma, kad paskutiniame valdybos posėdyje priimtas Angelo Sargo vaikų sąjungos ženklelio projektas – angeliuko galva su sparneliais⁴⁴. Sąjungos statute rašoma, kad sąjungos ženklas – reljefinė auksinės spalvos angeliuko galva⁴⁵. 1928 m. vasario 11 d. pranešama, kad iki konferencijos (vasario 19–20 d.) bus pagaminti Angelo Sargo vaikų sąjungos ženkleliai. Jie kainuos

⁴² R. St., „Kaip tapti angelaičiu“, in: *Žvaigždutė*, Kaunas, 1933-01-01, Nr. 1, p. 12–13.

⁴³ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 203–204, Nr. 1–2.

⁴⁴ *Sargyba*, Kaunas, 1927-10-15, Nr. 41, p. 346.

⁴⁵ L. Kat. *Blaivybės Dr-jos „Angelo sargo“ vaikų sąjungos statutas*, Kaunas: „Vilniaus“ spaustuvė, 1928, p. 1, §3.

50 ct⁴⁶. 1930 m. lapkričio mėnesį centro komitetas nutarė pagaminti naują sąjungos ženklelį ir pavedė dailininkams paruošti projektą⁴⁷. 1931 m. gegužės mėnesį pranešta, kad sąjungos nario ženklelis bus po 2–3 savaičių, jis bus su tvirtesne užsegama sagute ir gal kiek pigesnis⁴⁸. Tų pačių metų birželio mėnesį pranešta, kad jau pagamintas sąjungos narių ženklelis, jis gražesnis, daug stipresnis ir kainuoja tik 30 ct⁴⁹. Iš šių žinučių tampa aišku, kad pirmieji sąjungos ženkleliai buvo pagaminti 1928 m., o antrieji – 1931 m. Naujų ženklelių sukūrimą, matyt, kad labiausiai sąlygojo netvirtas jų priesagas – žiogelis. Nauji ženkleliai buvo jau su prisukama veržlele. Gaila, bet spaudoje nepaminėti nei ženklelius kūrę dailininkai, nei gamintojas. Sprendžiant pagal prisukamą veržlelę, tikėtina, kad antrieji ženkleliai buvo gaminti Lietuvos karo invalidams šelpti komiteto dirbtuvėse Kaune. Neatsakytas lieka klausimas, kodėl pirmajame ženklelyje vietoj numatyto angeliuko su galva ir sparneliais liko tik sparneliai.

1923 m. birželio 15 d. *Sargyboje* rašoma, kad „Blaivybės“ draugijos centrinė valdyba yra parūpinusi Angelo Sargo vaikams ženklelių – vienoje pusėje angelas apgobęs du mažus vaikus, o antroje – jaunimo globėjo šv. Aloyzo atvaizdas⁵⁰. Ženklelių kaina 1 Lt. Iš aprašo aišku, kad tai buvo ne tradiciniai ženkleliai, o medaliukai. Ar jie buvo nešiojami ant kaklo, ar prisegami, nėra aišku.

1935 m. angelaičių valdymą perėmus Katalikų veikimo centrui, buvo pakeistos vėliavos, sukurtas naujas himnas, uniformos, tačiau ženkleliai palikti tie patys. Juos dabar buvo galima gauti ne Blaivybės draugijoje, o Centriniam arkivyskupijos centre Kaune, Vilijampolėje⁵¹, o vėliau ir kitų vyskupijų centruose – Telšiuose, Panevėžyje ir Vilkaviškyje. 1936 m. vasario mėnesį žurnalas *Žvaigždutė* pranešė, kad angelaičių ženklelių jau galima gauti, jų kaina 40 ct⁵². Užsakant bent 100 vienetų, siuntimas nemokamas. Taip pat nurodyta, kad užsakant reikia pažymėti kiek berniukų ir kiek mergaičių ženklelių atsiųsti. Ši žinutė rodo, kad 1936 m. pagaminti ženkleliai buvo skirtingi berniukams ir mergaitėms. Tačiau 1936 m. vasario 22 d.

⁴⁶ „Blaivybės dr-jos kronika“, in: *Sargyba*, Kaunas, 1928-02-11, Nr. 6, p. 67.

⁴⁷ „Angelo Sargo Vaikų S-goj“, in: *Ibid.*, 1930, Nr. 11, p. 376.

⁴⁸ „Angelo Sargo Vaikų S-goj“, in: *Ibid.*, 1931, Nr. 5, p. 160.

⁴⁹ „Angelo Sargo Vaikų S-goj“, in: *Ibid.*, 1931, Nr. 6, p. 192.

⁵⁰ „Vaikučių žiniai“, in: *Ibid.*, 1923-06-15, Nr. 7, p. 78.

⁵¹ Pranešimai visiems Kauno arkivyskupijos Angelaičių dvasios ir pulkų vadams, in: *Mūsų laikraštis*, Kaunas, 1935-07-13, Nr. 28, p. 7.

⁵² *Žvaigždutė*, Kaunas, 1936-02-08, Nr. 3, p. 46.

Žvaigždutėje aprašant angelaičių uniformas, buvo įdėtas vienintelis 1931 m. pavyzdžio ženklelio piešinys, o tekste minimos tik skirtingos uniformos⁵³. Tad aiškėja, kad vizualiai ženkleliai buvo vienodi, o skirtumus turėjo sąlygoti jų priesagai. Mergaitėms skirti ženkleliai, matyt, buvo pagaminti su žiogeliu. Kaip analogiškus atvejus galima paminėti Pavasario ir Ateitininkų federacijų mergaičių ir vyrų ženklelius. Pirmieji buvo su žiogeliais, o antrieji su veržlele. Astiko kataloge yra aprašytas vienintelis ženklelis su veržlele, tačiau dabar yra žinoma, kad 1936 m. buvo pagaminti mergaitėms skirti ženkleliai su žiogelio priesagu.

Tretininkų ordino ženkleliai. Trečiojo Šv. Pranciškaus pasauliečių tretininkų kongregacijos nariai Lietuvoje XX a. pirmoje pusėje buvo viena gausiausių religinių organizacijų (turėjo apie 40–50 000 narių, 90% sudarė moterys). 1923–1935 m. organizacija Kretingoje leido žurnalą *Šv. Pranciškaus varpelis*, vėliau ėjusį *Pranciškonų pasaulio pavadinimu*. Ordino vienuoliai per tretininkus diegė pamaldumą, krikščionišką gailingumą, – jie savo aukomis rėmė bažnyčias, vienuolynus ir jų mokyklas, platino katalikišką spaudą, lankė vaikų ir senelių prieglaudą, ligonius, kalinius ir pan.

6. Tretininkų ordino didysis ir mažasis ženkleliai. 1926. 2,1 x 2,3 cm, 1,25 x 2,4 cm (LNM, M 5289, 5291)

7. Jaunųjų tretininkų ordino ženklelis. 1935. 1,6 x 2,4 cm (LNM, M 421)

Astiko kataloge yra aprašyti trys šio ordino ženkleliai (il. Nr. 6, 7), iš kurių vienas turi tris variantus – skirtingi dydžiai, vienas be emalio⁵⁴. Katalogo autorius be pačių ženklelių aprašymo pažymėjo tik tai, kad ženkleliai kainavo po 1 Lt, tačiau kokią reikšmę turėjo jų dydis, jam liko nežinoma. Beveik visi žinomi ženkleliai kitoje pusėje turi gamintojo užrašą – Insbrukas (Austrija), Rudolfas Giertleris.

Organizacija savo ženkleliu susirūpino 1924 m., kai rugsėjo 15–17 d. Kaune vykusiame kongrese buvo nutarta įsigyti savo ženklą

⁵³ „Angelaičiai kilkim. Angelo sargo vaikų sąjungos uniforma“, in: *Žvaigždutė*, Kaunas, 1936-02-22, Nr. 4, p. 61.

⁵⁴ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 208–210, Nr. 10–12.

ir antspaudą. Tam buvo sudaryta penkių narių komisija⁵⁵. Ši komisija nustatė antspaudo išvaizdą⁵⁶, o ženkleliui buvo parinktas bendras tretininkų ordino ženklas, kuris dar 1921 m. buvo uždėtas ant 1922 m. Tretininkų kalendoriaus viršelio. Ženkleliai buvo gauti 1926 m. pavasarį⁵⁷. Jie buvo dviejų rūšių – mažesni, labiau tinkantys vyrams, kaina 1 Lt, ir didesni – moterims, kaina 2 Lt. Ženklelius platino *Šv. Pranciškaus varpelio* redakcija. Tačiau jau spalio mėnesį pranešta, kad ženkleliai baigėsi ir jų užsakyta dar kartą⁵⁸. 1932 m. pasirodė naujas skelbimas, kad tretininkų ženklelių galima gauti ir jų kaina 1,5 Lt⁵⁹. Matyt, tai buvo nauja ženklelių siunta, nes apie tai buvo pranešama beveik kiekviename žurnalo numeryje iki liepos mėnesio. Tų pačių metų gruodžio mėnesį pranešta, kad ženklelių yra dviejų rūšių – mažesnių ir didesnių, o jų kaina po 1 Lt⁶⁰. Ta pati žinutė dar kartą išspausdinta 1935 m. spalio mėnesį, tačiau svarbu ir tai, kad šį kartą galima gauti ir gražios spalvos jaunųjų tretininkų ženklelių, kaina 1 Lt⁶¹. Astikas savo kataloge prie vieno iš ženklelių pateikė pastabą, kad ženklelį kai kas vadina jaunųjų tretininkų⁶². Tad dabar tampa aišku, kad toks ženklelis tikrai buvo. Papildant Astiką, galima pažymėti, kad ženklelyje yra pavaizduotas į saulę skrendantis balandis ir šv. Pranciškaus delnas.

Astikas taip pat yra paminėjęs, kad prie vieno iš ženklelių buvo aptikti du tretininkų spalvų kaspinėliai, tačiau jų reikšmė nebuvo nustatyta. Tretininkai be metalinių ženklelių taip pat nešiojo ir trijų spalvų – baltos, raudonos ir mėlynos spalvos medžiaginius kaspinėlius. Tai simbolizavo tris rožančiaus dalis⁶³.

Maldos apaštalavimo – Jėzaus širdies sąjungos ženkleliai. Maldos apaštalavimo sąjungą XIX a. viduryje Prancūzijoje įkūrė jėzuitai. Ši sąjunga daugiausia vienijo moteris. Vėliau sąjungai taip pat priklausė vaikų sekcija Eucharistijos karžygiai (įkurta 1932 m.) ir Vyrų apaštalavimo sąjunga

⁵⁵ „Trečiojo Šv. Pranciškaus Pasaulinių Tretininkų Kongregacijos Kongreso rezoliucijos“, in: *Šv. Pranciškaus varpelis*, Kretinga, 1925, Nr. 1, p. 20.

⁵⁶ *Ibid.*, 1925, Nr. 1, p. 27.

⁵⁷ *Ibid.*, 1926, Nr. 4, p. 1.

⁵⁸ *Ibid.*, 1926, Nr. 10, p. 1.

⁵⁹ *Ibid.*, 1932, Nr. 2, p. 1.

⁶⁰ *Ibid.*, 1932, Nr. 12, p. 1.

⁶¹ *Ibid.*, 1935, Nr. 10, p. 1.

⁶² Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 210, Nr. 11.

⁶³ *Šv. Pranciškaus varpelis*, Kretinga, 1926, Nr. 2, p. 59.

8. Juozas Jankus.
Vyrų apaštalavimo narių
ženklelis. 1933.
1,95 x 0,95 cm
(LNM, M 5310)

9. Maldos apaštalavimo
ženklelis. 1934. 2 x 1,2 cm
(LNM, M 5309)

(įkurta 1931 m.). 1934 m. sąjunga skelbėsi turinti apie 200 000 narių⁶⁴, 1935 m. Vyrų apaštalavimo sąjungai priklausė 15 000 narių. Pagrindinis sąjungos tikslas buvo skleisti katalikišką tikėjimą. Tai pat jie platino spaudą, šelpė beturčius, lankė kalinius ir ligonius, rengė įvairias pramogas. Sąjunga leido savo žurnalą *Žvaigždė* (1920–1940).

Astiko kataloge šios sąjungos ženkleliai (il. Nr. 8, 9, 10, 11) aprašyti gana plačiai – minimos juos sukūrusių asmenų pavardės, konkursų datos, gamintojas ir kainos⁶⁵. Tačiau informacijos, iš kur visa tai paimta, beveik nėra, vos tik kelios nuorodos į žurnalą *Žvaigždė*. Peržvelgus šį žurnalą paaiškėjo, kad visa Astiko paskelbta informacija, ir dar daugiau, buvo publikuota. Šiame straipsnyje daugiau dėmesio skirsime tik tam, kas į Astiko katalogą nepateko.

1932 m. pavasarį Meno mokyklos profesoriui Vladimirui Dubeneckiui (1888–1932) vadovaujant, šios mokyklos mokiniai surengė Maldos ir Vyrų apaštalavimo narių ženkleliams pagaminti konkursą⁶⁶. Priimtas buvo tik vyrų ženklelis. 1933 m. sausio mėnesį Vyrų apaštalavimo ženkleliai jau buvo užsakyti pagaminti, o jų galutinį projektą įgyvendinimą ir spalvų suderinimą prižiūrėjo Valkenburgo (Olandija) Jėzuitų kolegijos bažnytinio meno prof. Engelbertas Kirschbaumas (1902–1970)⁶⁷. Ženkleliai gauti vasario mėnesį.

Ženklelis aprašomas taip: „Tai yra gražus skydo pavidalo trikampis, panašus į liepsnojančią širdį. Vidury paausintam dugne matyti mūsų tautinių spalvų linijomis atvaizduotas kryžius. Vingiuojančios kryžiaus linijos irgi panašios į mažas liepsneles. Apatinėje ženklelio dalyje yra gražiai

⁶⁴ *Žvaigždė*, Kaunas, 1934, Nr. 4, p. 127.

⁶⁵ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 215–217, Nr. 22–25.

⁶⁶ *Žvaigždė*, Kaunas, 1932, Nr. 7, p. 223.

⁶⁷ *Ibid.*, 1933, Nr. 1, p. 31.

suderintos raidės T–T–K. Jos pasako didžiausiąjį mūsų religinio atgimimo srovės tikslą, kuri mes išreiškiame maldos žodžiais „Teateina Tavo Karalystė!“ Jų kaina 80 centų⁶⁸. Ženklio autorius – Juozas Jankus (1912–1999)⁶⁹.

1933 m. pradžioje buvo susirūpinta ir Maldos apaštalavimo, ir Eucharistijos karžygių ženklelių įsigijimu. Tam buvo atsisiūsti pavyzdžiai iš Anglijos, JAV, Italijos ir kt., bei kreiptasi į vietos menininkus⁷⁰.

Eucharistijos karžygių ženkleliui sukurti konkursas buvo paskelbtas 1933 m. spalio mėnesį. Nugalėtojui buvo numatyta skirti 50 Lt⁷¹. Šiam konkursui Meno mokyklos mokiniai pagamino 120 projektų, dar tiek pavyzdžių buvo atsisiūsta iš užsienio⁷². 1934 m. vasario mėnesį buvo pradėti gaminti Eucharistijos karžygių narių ir pirmininkų ženkleliai, taip pat užsakyti ir Maldos apaštalavimo narių ir pirmininkų ženkleliai⁷³. Narių ženkleliai gauti balandžio mėnesį, kaina 30 ir 80 ct⁷⁴, Maldos apaštalavimo pirmininkų – birželį⁷⁵.

Eucharistijos karžygių ženklelius Astikas savo kataloge aprašė labai plačiai – kad jie buvo sukurti Meno mokyklos mokinio J. Tuomo⁷⁶, gaminti Čekoslovakijoje ir kainavo 30 ct. Visa ši informacija, nors ir nenurodyta, buvo paimta iš *Žvaigždės* 1934 m. kovo mėnesio numerio⁷⁷. Tačiau labai svarbi yra

10. Juozas Jankus. Maldos apaštalavimo pirmininkų ženklelis. 1934. 2,5 x 2,5 cm (LNM, M 5308)

11. Mykolas Tuomas. Eucharistijos karžygių ženklelis. 1934. 1,8 x 1,3 cm (LNM, M 5307)

⁶⁸ *Ibid.*, 1933, Nr. 2, p. 63.

⁶⁹ „Kokie bus mūsų ženkleliai?“, in: *Ibid.*, 1934, Nr. 3, p. 93.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*, 1933, Nr. 10, p. 319.

⁷² *Ibid.*, 1933, Nr. 11, p. 351.

⁷³ *Ibid.*, 1934, Nr. 2, p. 63.

⁷⁴ *Ibid.*, 1934, Nr. 4, p. 127.

⁷⁵ *Ibid.*, 1934, Nr. 5, p. 159.

⁷⁶ Tai – Mykolas Tuomas, 1933-06-14 – 1934-03-10 buvęs Kauno meno mokyklos mokiniu (žr. Dalia Ramonienė, *Kauno meno mokyklos mokinių sąvadas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, p. 197).

⁷⁷ „Ir Eucharistijos Karžygiai turės savo ženklelius!“, in: *Ibid.*, 1934, Nr. 3, p. 91.

ir kita ten pat paskelbta informacija, apie kurią Astikas neužsiminė. Be Eucharistijos karžygių narių ženklelių buvo suprojektuoti ir pirmininkų(-ių) ženkleliai. Jo autorė – menininkė Eleonora Lukšaitė (dailininkė keramikė Eleonora Marčiulionienė, 1912–2001). Ženklio aprašas toks: „kryželio pavidalo. Jo centre matyti liepsnojanti širdis, kurioje įrašytos raidės E. K. Keturi mažesni spinduliai eina į visas šalis iš kryžiaus vidurio. Aplinkui, pro vidurį kryžiaus skersinių, eina spalvotas lankas su parašu: Teateina Tavo Karalystė“. Šie ženkleliai turėjo būti teikiami tik labiau pasižymėjusiems pirmininkams. Tačiau, atrodo, šie ženkleliai nebuvo pagaminti, nes žinių apie jais apdovanotuosius nepavyko aptikti.

Maldos apaštalavimo ženkleliams iš užsienio buvo atsisiųsta apie 200 įvairių religinių ženklelių pavyzdžių⁷⁸. Dar daugiau projektų buvo paprašyta pagaminti Kauno meno mokykloje. Iš visų jų Maldos apaštalavimo narių ženkleliui buvo pasirinktas JAV ir iš dalies Portugalijos Maldos apaštalavimo narių nešiojamo ženklelio pavyzdys. Pirmininkų ženklelį sukūrė Meno mokyklos mokinys Juozas Jankus, taip pat sukūręs ir Vyrų apaštalavimo sąjungos ženklelį. Šį ženklelį galėjo įsigyti tik tos pirmininkės, kurios 3–6 mėnesius ištikimai eis kuopelės pirmininkės pareigas.

Spaudoje minėta, kad Maldos apaštalavimo narių ženklelių 1934 m. buvo išplatintas gana didelis kiekis – apie 4590, ir jų nebedaug likę, Eucharistijos karžygių – 540, Vyrų apaštalavimo – 170⁷⁹. Iš to galima daryti prielaidą, kad Maldos apaštalavimo narių ženklelių buvo pagaminta 5000 vienetų. 1937 m. pavasarį Čekoslovakijoje buvo pagaminta naujų Maldos apaštalavimo ir Eucharistijos karžygių narių ženklelių, taip pat vis dar buvo galima gauti Vyrų apaštalavimo ir Maldos apaštalavimo moterų pirmininkų ženklelių⁸⁰. Matyt, kad Eucharistijos karžygių ženklelių taip pat iš pradžių buvo pagaminta 5000 vienetų. Maldos apaštalavimo pirmininkų ženklelių buvo išplatinta keli šimtai. Labiausiai tikėtina, kad Čekoslovakijoje ženkleliai buvo gaminami žymiausioje tuo laiku *Karnet a Kyselý* firmoje Prahoje.

Lietuvos katalikių moterų draugijos ženklelis. Draugija buvo įkurta 1908 m., leido žurnalą *Moteris*. Apie 1940 m. joje buvo virš 40 000 narių. As-

⁷⁸ „Kokie bus mūsų ženkleliai?“, p. 93.

⁷⁹ *Žvaigždė*, Kaunas, 1934, Nr. 5, p. 159; Nr. 6, p. 192a; Nr. 7, p. 223.

⁸⁰ „Apaštalaukim su ženkleliais ant krūtinės!“, in: *Ibid.*, 1937, Nr. 3, p. 96a; „Ar jau turite ženklelius?“, in: *Ibid.*, 1937, Nr. 5, p. 160a.

tiko kataloge yra pateiktas tik trumpas šios draugijos ženklelio (il. Nr. 12) aprašas⁸¹.

Lietuvos katalikių moterų draugija savo ženkleliu susirūpino dar 1925 m. gruodį, kai buvo paskelbtas ženkleliui nupiešti konkursas⁸². Piešiniai turėjo būti pateikti iki 1926 m. kovo 1 d. Nugalėtojui buvo žadama 200 Lt. Konkurso nugalėtoju tapo Meno mokyklos aukštojo skyriaus klausytojas Antanas Tamošaitis⁸³ (grafikas, tapytojas Antanas Tamošaitis (1906–2005)). Tačiau dailininko sukurtas ženklas – auksinis kryžius, balta lelija ir žalios rūtos, pirmiausia buvo panaudotas logotipui ir vėliavai, o ne ženkleliui⁸⁴. Metalinis ženklelis buvo sukurtas gerokai vėliau – 1935 m., ir jo išvaizda nuo pirminio varianto gerokai pakito. Ar tai taip pat buvo Tamošaičio darbas – neaišku. 1935 m. spalio 25 d. pasirodė žinutė, kad Lietuvos katalikių moterų draugijos nario ženklelis jau pagamintas ir jo kaina 1 Lt⁸⁵. Ženklelių pagaminta, matyt, buvo daug, nes apie galimybę juos įsigyti buvo pranešama nuolat. Nuo 1940 m. jų kaina buvo sumažinta iki 75 ct⁸⁶.

Draugijos ženklelyje esantys simboliai buvo aiškinami taip: kryžius yra tikėjimo, laimėjimo, aukos, šviesos ir meilės ženklas; rūtos – tautybės, skaisrybės ir dorovingumo ženklas; lelija (ženklelio forma) – mūsų siela, mokslo ir tikėjimo šviesoje prasiskleidusi nedrąsiu, kukliu baltu žiedu. Mėlyna rugiagėlių ženklelio spalva simbolizavo jūros platybes, kuriose žmogui reikia kitų pagalbos. Visas ženklelis simbolizuoja draugijos nares, nešiojančias kryžių savo širdžių viduje⁸⁷.

12. Antanas Tamošaitis (?). Lietuvos katalikių moterų draugijos ženklelis. 1935. 2 x 1 cm (LNM, M 5298)

⁸¹ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 213, Nr. 17.

⁸² „L. K. Moterų Draugija skelbia savo Dr-jos ženklui nupiešti konkursą“, in: *Moteris*, Kaunas, 1925, Nr. 12, p. 180; *Pavasaris*, Kaunas, 1925, gruodis, Nr. 18, p. 1.

⁸³ „Priimtas Draugijai ženklelis“, in: *Moteris*, Kaunas, 1926, Nr. 3, p. 30; „L. K. M. Draugijos...“, in: *Rytas*, Kaunas, 1926-03-14, Nr. 59, p. 3.

⁸⁴ „L. K. Moterų Draugijos vėliava“, in: *Moteris*, Kaunas, 1928, Nr. 4, p. 62.

⁸⁵ „L. K. Moterų Dr-jos ženklelis“, in: *Moteris*, Kaunas, 1935, Nr. 11, p. 1; *Rytas*, Kaunas, 1935-10-25, Nr. 245, p. 6.

⁸⁶ „Į Vilnių važiuodamos puoškimės draugijos ženkliukais“, in: *Moteris*, Kaunas, 1939-12-31, Nr. 24, p. 336a.

⁸⁷ Stefanija Ladygienė, „Mūsų vėliava“, in: *Moteris*, Kaunas, 1937, Nr. 1–2, p. 8, 20.

13. Lietuvos krikščionių darbininkų sąjungos ženklelis. 1939.
2,1 x 1,15 cm
(LNM, M 5365)

Lietuvos krikščionių darbininkų sąjungos ženklelis. Katalikiškiems ženkleliams reikėtų priskirti ir dar vieną pavyzdį, kurį Astikas įdėjo į skyrių „Organizacijų ženkleliai“. Tai Lietuvos krikščionių darbininkų sąjungos ženklelis (il. Nr. 13), dėl kurio priklausomybės katalogo autorius turėjo abejonį⁸⁸. Ši sąjunga buvo įkurta 1934 m., turėjo virš 8000 narių ir leido savaitraštį *Darbininkas*.

Sąjungos ženklelio projektas buvo pateiktas tik 1938 m. spalio 8–9 d. Kaune įvykusio sąjungos skyrių atstovų suvažiavimo metu⁸⁹. Tų pačių metų gruodžio mėnesį ženklelis buvo pateiktas patvirtinti Vidaus reikalų ministru⁹⁰. Tačiau tvirtinant ženklelius kilo kažin kokių kliūčių ir jie buvo patvirtinti tik 1939 m. gegužės mėnesį⁹¹. Sąjungos ženkleliai buvo pagaminti 1939 m. spalio mėnesį⁹².

Paprastų ženklelių kaina buvo 1 Lt, o sidabrinių, paausuotų – 2 Lt. Sąjungos ženklelio išvaizda spaudoje yra pilnai aprašyta, kartu pažymėta, kad tai kuklus, bet vienas iš gražiausių organizacijų ženklelių⁹³.

14. Telesforas Kulakauskas. Lietuvos katalikų vyrų sąjungos ženklelio piešinys. 1937

Lietuvos katalikų vyrų sąjungos ženklelis. Sąjunga savo įstatus įregistravo 1934 m. sausio 9 d. Draugijos tikslas buvo vyrų tarpe plėsti religingumą ir tautišką sąmonę. Draugija kartu su Pavasario federacijos Vyrų sąjunga leido savaitraštį *Vyrų žygiai*. Draugijai 1940 m. priklausė 14 000 narių.

Šios sąjungos ženklelio (il. Nr. 14) Astiko kataloge nėra. Tačiau spaudoje yra minima, kad 1937 m. gruodžio mėnesį sąjungos Centro valdyboje jau buvo galima gauti labai gražių ir praktiš-

⁸⁸ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 254–255, Nr. 22.

⁸⁹ „Didžiosios krikščionių darbininkų dienos Kaune“, in: *Darbininkas*, Kaunas, 1938-10-14, Nr. 41, p. 1.

⁹⁰ „Centre“, in: *Ibid.*, 1938-12-09, Nr. 49, p. 2.

⁹¹ „Centre“, in: *Ibid.*, 1939-01-06, Nr. 1, p. 2; „Centre“, in: *Ibid.*, 1939-05-11, Nr. 19, p. 2.

⁹² *Ibid.*, 1939-10-12, Nr. 41, p. 3.

⁹³ „Krikščionys darbininkai turės nario ženklelį“, in: *XX amžius*, Kaunas, 1939-08-03, Nr. 174, p. 2.

kų narių ženklelių⁹⁴. Jų kaina 1 Lt, o perkant 10 ar 20, taikoma 10 arba 20% nuolaida. Sąjungos ženkleliai turėjo būti pagaminti dar gegužės mėnesį⁹⁵, bet dėl kažin kokių priežasčių tai nusikėlė į metų galą. Ženklio nešiojimas buvo privalomas kiekvienam sąjungos nariui⁹⁶. Centro valdyba buvo paruošusi du ženklelių projektus, iš kurių pirmasis buvo pailgas, auksinės spalvos, su pavaizduotu dvigubu raudonu kryžiumi⁹⁷. Tačiau šis ženklelis Vidaus reikalų ministro nebuvo patvirtintas. Išleisto ženklio aprašo spaudoje rasti nepavyko, tačiau savaitraštyje *Ūkininkas – Vyrų žygiai* sąjungos naujienų puslapyje „Vyrų fronte“ nuolat buvo dedamas šios sąjungos ženklas – inkarinis kryžius. Iš sąjungos vėliavos aprašymo – kryžiaus emblema su geltonos spalvos stilizacijomis tamsiai raudoname fone⁹⁸ – aišku, kad sąjungos ženklelis buvo tamsiai raudonos spalvos inkarinis kryžius geltoname fone. Sąjungos vėliavos projektą sukūrė dailininkas Telesforas Kulakauskas (1907–1977)⁹⁹, tad tikėtina, kad šiam dailininkui priklauso ir ženklio projektas.

Kitų katalikiškų draugijų ženkleliai. Be jau aprašytų organizacijų, savo ženklelius taip pat turėjo ir dar kelios katalikiškos draugijos bei organizacijos. Viena tokių buvo Šv. Cecilijos draugija, propagavusi bažnytinę ir tautinę muziką. Apie 1926 m. dailininko Vytauto Bičiūno suprojektuotą šios draugijos ženklelį¹⁰⁰ jokių papildomų duomenų aptikti nepavyko. Kol kas taip pat trūksta žinių ir apie du Šv. Zitos moterų draugijos išleistus ženklelius¹⁰¹. Ši draugija buvo įkurta Kaune 1907 m. Ji rūpinosi į Kauną atvykusiomis tarnaitėmis, jas globojo ir šelpė. 1932 m. draugijoje buvo 800 narių. Draugija savo leidinio neturėjo, o visas žinias publikuodavo įvairiuose katalikiškuose leidiniuose, tačiau apie ženklelius buvo aptikta vos trys trumpos žinutės. 1922 m. draugijos nuveiktų darbų apžvalgoje paminėta, kad įsteigti draugijos nariams ženklai – žetonai¹⁰². Šis ženklelis buvo vienas meniškiau-

⁹⁴ „Nauji ženkleliai“, in: *Ūkininkas – Vyrų žygiai*, Kaunas, 1937-12-17, Nr. 51, p. 9.

⁹⁵ „L. K. Vyrų s-gos skyriams“, in: *Mūsų laikraštis*, Kaunas, 1935-05-15, Nr. 19, p. 2.

⁹⁶ „Nario ženklelį...“, in: *Ūkininkas – Vyrų žygiai*, Kaunas, 1938-01-21, Nr. 4, p. 9.

⁹⁷ J. Kašielionis, „Žvilgsnis į L. K. Vyrų S-gos praeitį“, in: *Ibid.*, 1938-02-05, Nr. 6, p. 4.

⁹⁸ „Kuo turi rūpintis šios sąjungos narys?“, in: *Žvaigždė*, Kaunas, 1936, Nr. 9, p. 285.

⁹⁹ „L. K. Vyrų S-gos vėliava“, in: *Mūsų laikraštis*, Kaunas, 1935-06-22, Nr. 26, p. 3.

¹⁰⁰ „Šv. Cecil. Dr-jos ženklas“, in: *Muzikos aidai*, Kaunas, 1926, Nr. 3–6, p. 54–55; Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 211.

¹⁰¹ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 212–213, Nr. 15–16.

¹⁰² „Kauniškės šv. Zitos Draugijos visuotinis susirinkimas“, in: *Laisvė*, Kaunas, 1923-02-13, Nr. 36, p. 2; „Šv. Zitos Draugija“, in: *Moteris*, Kaunas, 1923, Nr. 3, p. 45.

sių ir gražiausių lietuviškų katalikiškų ženklelių (il. Nr. 15). Gaila, tačiau jo autoriaus kol kas nustatyti nepavyko. Labiausiai tikėtina, kad ženkleliai buvo gaminti Vokietijoje. 1931 m. vasario 22 d. metiniame draugijos susirinkime buvo nutarta kitais metais – 25 metų draugijos jubiliejui – išleisti naujus ženklelius, kurie 1932 m. ir buvo pagaminti¹⁰³.

15. Šv. Zitos moterų draugijos ženklelis. 1922. 2,3 x 3,4 cm (LNM, M 5301)

16. Kauno jėzuitų gimnazijos Marijos sodalicyjos ženklelis. 1928–1929. 2,2 x 2,1 cm. Algimanto Astiko piešinys

Dar viena organizacija, kuri turėjo savo ženklelius ir apie kuriuos taip pat yra labai mažai žinių – tai Marijos sodalicyja (oficialiai vadinama *Congregatio Mariana*) (il. Nr. 16). Tai religinė apaštalavimo draugija, įsteigta ir vadovaujama Jėzaus draugijos. Ji gyvavo daugiausia Kauno jėzuitų ir vienuolių mokyklose, taip pat buvo populiarūs ir lenkų valdomo Vilniaus mokyklose (nuo 1923 m.). Pirmą tokia draugija buvo įsteigta 1924 m. gruodžio mėnesį Kauno širdiečių gimnazijoje. Ji vadinosi Marijos sambūris¹⁰⁴. Vienas iš Marijos sodalicyjos simbolių buvo žydra spalva.

Astiko kataloge yra įdėti trys Marijos sodalicyjai priskirti ženkleliai, iš kurių vienas su lietuvišku įrašu – „Šv. P. M. N. P. Sodalicyja“¹⁰⁵. Du iš šių ženklelių yra padengti mėlynu emaliu ir turi Marijos monogramas, o vienas ženklelis yra su juodu emaliu ir Jėzaus Kristaus monograma. Pastarojo

ženklelio priskyrimas Marijos sodalicyjai yra negalimas.

Spaudoje apie Marijos sodalicyjos draugijos ženklelius nepavyko aptikti jokių žinių. Tačiau yra žinoma, kad Kauno „Saulės“ mergaičių mokytojų gimnazijoje 1927 m. spalio mėnesį įkurta Marijos dukterų vardu pasivadavusi sodalicyja¹⁰⁶. Šios sodalietės iš Romos gavo ir ženklelius su mėlynais,

¹⁰³ „Iš Kauno Šv. Zitos draugijos gyvenimo“, in: *Rytas*, Kaunas, 1931-02-28, Nr. 48, p. 6; „Kaip veikia šv. Zitos draugija“, in: *Ibid.*, 1933-03-09, Nr. 55, p. 2.

¹⁰⁴ Bronius Krištanavičius SJ, „Jėzuitai nepriklausomoje Lietuvoje (XXII)“, in: *Laiškai lietuviams*, Chicago, 1974, Nr. 12, p. 372.

¹⁰⁵ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 214–215, Nr. 19–21.

¹⁰⁶ „Marijos dukterų sodalicyja“, in: *Lelijų žiedai*, Kaunas, 1927–1937, p. 2, 4.

žaliais ir raudonais kaspinėliais. Ženkleliai, tiksliau medaliukai, buvo kabina ant kaklo. Vienoje jų pusėje buvo pavaizduotas Šv. Marijos paveikslas, kitoje – Sodalicijos ženklai¹⁰⁷. Tų pačių metų gruodžio mėnesį Marijos sodalicija – Šv. P. Marijos Nekalto Prasidėjimo – buvo įkurta ir Kauno jėzuitų gimnazijoje¹⁰⁸. Žinoma, kad 1935 m. Marijos sodalicija buvo įsteigta ir Kauno „Aušros“ mergaičių gimnazijoje¹⁰⁹. Labai tikėtina, kad pagal ženklelyje esantį draugijos pavadinimą, jis buvo Kauno jėzuitų gimnazijos, o pagal išvaizdą jo pagaminimo data – 1928–1929 m. Kam priklausė antrasis Marijos sodalicijos ženklelis, neaišku.

Be paminėtų Marijos sodalicijų draugijų, gimnazijose taip pat labai populiarūs buvo ir eucharistininkų būreliai. Nuo 1921 m. jie dažniausiai buvo steigiami ateitininkų kuopose, tačiau buvo ir išimčių. Pavyzdžiui, 1930 m. vienas tokių būrelių buvo įsteigtas Kauno Šv. Kazimiero seserų kongregacijos mergaičių gimnazijoje (buvusioje „Saulės“). Šios gimnazijos eucharistininkų būrelis 1931–1932 m. įsigijo ženklelius – kryžių tarp rožių (šv. Teresėlės meilės simbolį)¹¹⁰. Daugiau apie šį ženklelį jokių duomenų rasti nepavyko.

Astikas į savo katalogą taip pat įtraukė ir vieną ženklelį, kurio lietuviškumas labai abejotinas. Ženklelis su raidėmis KMS buvo priskirtas Lietuvos katalikų mokytojų sąjungai, tačiau ir pats Astikas tuo abejojo¹¹¹. Pažymėtina, kad ženklelyje nėra raidės L, kai mokytojų sąjungos santrumpa buvo LKMS. Tad ženklelis tikrai negali būti priskirtas Lietuvos katalikų mokytojų sąjungai.

Negalima nepaminėti ir dar vieno Lietuvai svarbaus katalikiško ženklelio – Vilniaus krašte 1925–1936 m. veikusios Lietuvių šv. Kazimiero draugijos (il. Nr. 17). Ši draugija siekė katalikiškai šviesti, auklėti ir šelpti lietuvių jaunimą, palaikyti tautiškumą. Draugija steigė mokyklas, darželius, knygynus ir skaityklas. Apie draugijos turėtą ženklelį

17. Lietuvių šv. Kazimiero draugijos ženklelis. 1932. 4 x 2,1 cm. Algimanto Astiko piešinys

¹⁰⁷ „Marijos dukterų draugija“, in: *Saulės takais*, Kaunas, 1928, Nr. 1, p. 9.

¹⁰⁸ Bronius Krištanavičius SJ, *op. cit.*, p. 367.

¹⁰⁹ *Žvaigždė*, Kaunas, 1935, Nr. 11, p. 336.

¹¹⁰ „Iš Eucharistijos istorijos“, in: *Kauno Šv. Kazimiero seserų kongregacijos mergaičių gimnazija*, Kaunas: Žaibas, 1938, p. 72.

¹¹¹ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 213, Nr. 18.

žinių yra labai mažai. Spauldoje plačiai nuskambėjo vienintelė žinutė, susijusi su šiuo ženkleliu. 1936 m. gegužės 7 d. Padysnio kazimierietis Antanas Čioglys už tai, kad ant krūtinės buvo prisėgęs kazimieriečių ženklelį, buvo nubaustas 25 zlotais arba 10 dienų areštu¹¹². Čioglys pasirinko areštą. Gruodžio mėnesį Vilniaus vaivada ženklelių nešiojimą uždraudė ir Vilniuje¹¹³.

Lietuvių šv. Kazimiero draugijos ženklelis Astiko knygoje nėra išskirtas, tačiau jo aprašas ir vaizdas įdėtas prie neišaiškintų ženklelių¹¹⁴. Ženklelis yra rombo formos su jame pavaizduotu Aukštutinės pilies bokštu, kryželiu, raiteliu, lelįja ir raidėmis LSKD. Kad tai tikrai yra Lietuvių šv. Kazimiero draugijos ženklelis, patvirtina Vilniaus krašto katalikiškos orientacijos jaunimo mėnesiniame žurnale *Jaunimo draugas* 1933 m. sausio mėnesį išspausdinta Lietuvių šv. Kazimiero draugijos narių nuotrauka¹¹⁵. Joje aiškiai yra matyti dideli rombo formos draugijos ženkleliai. Vėlesniuose šio žurnalo numeriuose yra ir įvairių draugijos skyrių atstovų nuotraukos su prisegtais ženkleliais. Iš to galima spręsti, kad ženkleliai buvo pagaminti 1932 m. pabaigoje.

Eucharistinių kongresų ženkleliai. Be draugijų išleistų ženklelių, tarpukario Lietuvoje labai populiariu buvo išleisti ir kongresams skirtus ženklelius. Šie ženkleliai buvo skirti atminimui, kartu ir registracijos mokesčių surinkimui. Pirmuosius kongresus Lietuvoje surengė Pavasario sąjunga, o 1928 m. birželio 17–18 d. Panevėžyje buvo surengtas ir pirmasis Lietuvos jaunimo Eucharistinis kongresas. 1930 m. Katalikų veikimo centro konferencijoje nutarta eucharistinius kongresus surengti kasmet ir vis kitoje vyskupijoje. 1931 m. eucharistiniai kongresai vyko Kaišiadoryse, Šiauliuose, Telšiuose ir Vilkaviškyje. 1933 m. surengti Panevėžio ir Telšių (Švėkšnoje) vyskupijų eucharistiniai kongresai. 1934 m. birželio 28 – liepos 1 d. Kaune buvo surengtas visos Lietuvos Eucharistinis kongresas. Vėliau Lietuvoje buvo rengiama labai daug įvairių kongresų.

Astiko kataloge yra įdėti 9 religiniams kongresams skirti ženkleliai. Jų aprašymai yra gana menki, dalis neidentifikuoti arba identifikuoti klaidingai. Pirmą kartą ženkleliais eucharistiniame kongrese buvo pasipuošta

¹¹² Ūkininkas, „Padysnis, Tverečiaus valsč.“, in: *Vilniaus rytojus*, Vilnius, 1936-10-30, Nr. 86, p. 3.

¹¹³ „Uždrausta ženkleliai ir kepurės“, in: *Ibid.*, 1936-12-18, Nr. 100, p. 4.

¹¹⁴ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 367–368, Nr. 6.

¹¹⁵ *Jaunimo draugas*, Vilnius, 1933, Nr. 1, p. 2.

1931 m. birželio 5–7 d. Vilkaviškyje. Tačiau tai dar nebuvo visiems skirtas metalinis ženklelis, o jį buvo įsisegę tik vadai¹¹⁶. 1933 m. liepos 1–2 d. Panevėžyje vykusiame kongrese visi dalyviai už sumokėtą 50 ct registracijos mokesťį gavo kongreso vadovą ir ženklelį¹¹⁷. Tačiau ir šie ženkleliai nebuvo metaliniai; jie aprašomi taip: geltona-balta stūgelė¹¹⁸ (20x8 cm) su gėlių pluošteliu prisegami prie krūtinės kairėje pusėje¹¹⁹. Tad aišku, kad pirmieji kongresų ženkleliai buvo juostelės su gėlėmis. Tokiomis juostelėmis, nors vadinamomis ženkleliais, puošdavosi ir maldininkai¹²⁰. Pirmieji metaliniai ženkleliai buvo pagaminti 1934 m. visos Lietuvos Eucharistiniam kongresui Kaune. Asmuo, užsirašęs ir įmokėjęs 50 ct, gavo kongreso vadovą ir metalinį ženklelį, kuris turėjo būti prisegtas prie kairiojo šono, kad galima būtų žinoti, jog asmuo gali naudotis visomis lengvatomis¹²¹. Kongresui atminti taip pat buvo galima įsigyti ir sidabrinius (4 Lt) bei auksinius (10 Lt) ženklelius su monogramomis. Vaikai ženklelių negavo, o segėjo kaspinėlius. Spaudoje minima, kad kongrese dalyvavo apie 100 000 tikinčiųjų. Kiek buvo pagaminta ženklelių, duomenų nepateikiama, tačiau pranešama, kad kongreso vadovų buvo atspausdinta 63 900 egzempliorių¹²². Vis dėlto galima konstatuoti, kad eucharistinių kongresų dalyvių skaičiai būdavo gerokai padidunami ir jie gerokai skirdavosi nuo užsiregistravusiųjų skaičiaus. Tą patvirtina ir nekatalikiškas dienraštis, priskaičiavęs, kad į Kauną yra atvykę apie 30 000 dalyvių¹²³. Astiko kataloge yra aprašytas tik vienas šiam kongresui skirtas ženklelis su pop. Pijaus XI (pop. 1922–1939) nuotrauka ir įrašu „Kauno Euch. Kongreso Atminimui“. Šis ženklelis yra labai retas. Jo savo kolekcijoje neturėjo nei Astikas, nėra jo ir Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkiniuose. Tad aišku, kad didžiausio Lietuvoje vykusio kongreso

¹¹⁶ „Vilkaviškio Eucharistinio Kongreso procesijų tvarka“, in: *Mūsų laikraštis*, Kaunas, 1931-05-23, Nr. 21, p. 6.

¹¹⁷ „Vyrams, moterims ir mergaitėms vykstančioms į Panevėžio Vyskupijos Eucharistinį Kongresą žinotina“, in: *Panevėžio balsas*, Panevėžys, 1933-06-11, Nr. 24, p. 3–4.

¹¹⁸ Stūgelė – juostelė, raištis; iš sen. rus. žodžio *cmьra*.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ „Panevėžio maldininkų vykstančių į Krekenavą žiniai“, in: *Ibid.*, 1933-08-13, Nr. 33, p. 1.

¹²¹ „Pirmasis Lietuvos Eucharistinis Kongresas“, in: *Rytas*, Kaunas, 1934-04-13, Nr. 83, p. 6.

¹²² „Klausykite, ką skaičiai kalba!“, in: *Žvaigždė*, Kaunas, 1934, Nr. 8–9, p. 282.

¹²³ „Atvykusiems į Eucharistinį kongresą“, in: *Lietuvos žinios*, Kaunas, 1934-06-30, Nr. 146, p. 8.

visiems skirtas ženklelis turėtų būti kitoks. Jau minėta, kad sidabriniai ir auksiniai ženkleliai buvo su monogramomis, tad ir visiems skirtame ženklelyje taip pat reikėtų ieškoti monogramos. Astiko kataloge su monogramomis IHS yra tik du ženkleliai. Vienas jų su tikslia data – „1939 VI 16–18“,

18. Lietuvos Eucharistinio kongreso Kaune ženklelis. 1934. 2,3 x 1,7 cm (LNM, M 5318)

kitas be datų ir užrašų. Anot katalogo autoriaus, antrasis ženklelis greičiausiai buvo vaikų eucharistinio kongreso, įvykusio 1939 m. liepos 1–2 d. Žemaičių Kalvarijoje¹²⁴. Tačiau jokių žinių apie šiam kongresui išleistą ženklelį nepavyko rasti. Pažymėtina, kad šio kongreso ženklelių Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi net trys vienetai. Iš viso to galima daryti išvadą, kad būtent šis kongreso ženklelis ir buvo skirtas 1934 m. Lietuvos Eucharistinio kongreso dalyviams (il. Nr. 18). Prie viso to galima pridurti, kad kongresui atminti buvo dar išleisti ir tam tikri medalikėliai, platinti po 15 ct¹²⁵.

1935 m. birželio 28–30 d. Marijampolėje vykusiam II Vilkaviškio vyskupystės Eucharistiniam kongresui taip pat buvo pagamintas ženklelis¹²⁶, kurį kartu su vadovu gavo kiekvienas kongreso dalyvis¹²⁷. Kongreso dalyviai taip pat segėjo ir kitą ženklelį – bronziniu vainikėliu apsupatą apvalų arkivyskupo Jurgio Matulaičio (1871–1927) atvaizdą¹²⁸. Apie šį ženklelį Astiko kataloge duomenų nėra. Kongrese dalyvavo apie 20 000 dalyvių, tačiau tik pusė jų buvo organizuoti¹²⁹, tad ir ženklelių galėjo būti pagaminta apie 10 000 vienetų.

Dar vienas ženklelis buvo pagamintas 1936 m. birželio 12–14 d. Kretingoje vykusiam Telšių vyskupijos III Eucharistiniam kongresui¹³⁰. Daly-

¹²⁴ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 220, Nr. 32.

¹²⁵ „Gerb. Eucharistinio kongreso dalyviams“, in: *Rytas*, Kaunas, 1934-06-19, Nr. 137, p. 2.

¹²⁶ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 219, Nr. 31.

¹²⁷ „Eucharist. Kongreso dalyviams privalomi nurodymai“, in: *Rytas*, Kaunas, 1935-06-17, Nr. 136, p. 5.

¹²⁸ „Arkivyskupas J. Matulevičius kongrese“, in: *Šaltinis*, Marijampolė, 1935-07-06, Nr. 27, p. 278.

¹²⁹ „Didingas Eucharist. Kongresas Marijampolėje“, in: *Rytas*, Kaunas, 1935-07-01, Nr. 146, p. 2.

¹³⁰ „Visiems lietuviams katalikams svarbiu reikalu“, in: *Ibid.*, 1936-05-02, Nr. 100, p. 7.

vis, sumokėjęs 50 ct registracijos mokestį, gavo metalinį ženklelį, vadovą ir nakvynę. Spaudos duomenimis šiame kongrese buvo įsiregistravę 25 000 dalyvių¹³¹. Astiko kataloge aprašyti du šio kongreso ženkleliai¹³². Jie skiriasi savo išvaizda.

1937 m. birželio 26–29 d. Kėdainiuose įvykusiam II Kauno vyskupijos Eucharistiniam kongresui taip pat buvo išleisti ženkleliai. Ženkleliai pavadinti meniškais, jų kaina buvo 30 ct¹³³. Apie šiam kongresui skirtus ženklelius Astiko kataloge duomenų nėra. Galbūt šiam kongresui reikėtų priskirti Astiko kataloge esantį ženklelį, kurio priklausomybė nenustatyta¹³⁴ (il. Nr. 19).

Be bendrų eucharistinių kongresų buvo organizuojami ir atskiri moterų, vyrų bei vaikų kongresai. Kai kuriuose šių kongresų dalyvių registracijai taip pat buvo išleisti ženkleliai.

1935 m. rugsėjo 13–14 d. Šiluvoje buvo organizuotas pirmasis Kauno vyskupijos katalikių moterų ir pavasarininkių religinis kongresas. Atvykusiosios registruojantis turėjo įmokėti 50 ct, už kurias gavo kongreso ženklelį ir papuoštas žvakes¹³⁵. Kongrese buvo įsiregistravusių 3500 dalyvių¹³⁶. Ten pat rugsėjo 11–12 d. įvyko ir katalikų vyrų kongresas, kuriame dalyvavo apie 600 dalyvių. Kongreso dalyviai prie krūtiniių taip pat buvo prisisegę kongreso ženklelius – Šiluvos Dievo Motinos medalikėlius¹³⁷.

1936 m. rugsėjo 11–12 d. Lietuvos katalikių moterų draugijos Kauno regiono valdyba Šiluvoje surengė šeimos atnaujinimo religinį kongresą. Visi atvykusieji turėjo mokėti asmens registracijos mokestį – 40 ct, už tai buvo

19. Eucharistinio kongreso Kėdainiuose (?) ženklelis. 1937. 3,2 x 1,5 cm (LNM, M 5316)

¹³¹ „Trečiasis Telšių vyskupijos euch. Kongresas“, in: *Šaltinis*, Marijampolė, 1936-06-27, Nr. 26, p. 314.

¹³² Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 219, Nr. 29–30.

¹³³ „Kėdainių eucharistinio kongreso programa“, in: *XX amžius*, Kaunas, 1937-04-26, Nr. 92, p. 6.

¹³⁴ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 220, Nr. 33.

¹³⁵ „Religinis kongresas Šiluvoj“, in: *Mūsų laikraštis*, Kaunas, 1935-08-17, Nr. 32, p. 7; „Šiluvos kongreso programa“, in: *Moteris*, Kaunas, 1935, Nr. 8, p. 127.

¹³⁶ „Moterų kongresas Šiluvoje“, in: *Rytas*, Kaunas, 1935-09-16, Nr. 211, p. 2.

¹³⁷ „Mūsų antrasis kongresas Šiluvoje“, in: *Žvaigždė*, Kaunas, 1935, Nr. 9, p. 261.

duodama papuošta žvakė ir specialus kongreso ženklelis¹³⁸. Kongrese dalyvavo apie 2000 moterų. Ten pat, Šiluvoje, rugsėjo 14–15 d. įvyko Visų Lietuvos organizuotų mergaičių pavasarininkių kongresas – religinis dvidienis. Registracijos mokestis buvo 40 ct, už kurią buvo duodama žvakė su gobtuvu, specialus naujas Šiluvos kongresams pagamintas ženklelis ir kongreso programa¹³⁹. Iš viso to aišku, kad abiem 1936 m. Šiluvoje vykusiems kongresams buvo išleistas vienas bendras ženklelis. Astiko kataloge galime rasti vos vieną neidentifikuotą Šiluvos ženklelį su įrašu „Šiluvos koplyčia“¹⁴⁰ (il. Nr. 20). Ar tai 1935 m., ar 1936 m. kongresui skirtas ženklelis – nustatyti problematiška.

20. Šiluvos religinio kongreso ženklelis. 1935 arba 1936. 2,35 x 1,25 cm (LNM, M 5320)

Dar du kongresai, kuriems taip pat buvo išleisti ženkleliai, yra nustatomi labai paprastai, nes ant šių ženklelių yra užrašytos tikslios kongresų datos. 1939 m. birželio 16–18 d. Telšiuose įvyko Pirmasis Žemaičių Eucharistinis kongresas, kitaip dar vadinamas Vyrų Eucharistiniu kongresu. Dalyviai turėjo sumokėti 1 Lt registracijos mokestį ir už tai gavo vadovą, ženklelį ir nakvynę¹⁴¹. Kongrese dalyvavo apie 13 000 dalyvių¹⁴². 1939 m. liepos 8–9 d. Žemaičių Kalvarijoje vyko Moterų kongresas kaip vienas iš Marijos kongreso sudėtinių dalių. Registracijos mokestis buvo 50 ct, už jį buvo duodamas kongreso ženklelis¹⁴³. Spaudoje nurodyta, kad kongrese dalyvavo apie 18 000 organizuotų dalyvių¹⁴⁴. Svarbu pažymėti tai, kad šio kongreso ženklelių galima buvo įsigyti dar ir po kongreso, o jų platinimo kaina buvo tik 5 centai¹⁴⁵. Ši ženklelių kaina atsklei-

138 „L. K. Moterų Dr-jos Kauno Regijono ruošiamo šeimos atnaujinimo religinio kongreso Šiluvoje, įvykstančio rugsėjo 11 ir 12 d. d.“, in: *Moteris*, Kaunas, 1936, Nr. 9, p. 136.

139 „Pas Šiluvos Mariją!“, in: *Pavasaris*, Kaunas, 1936-08-31, Nr. 16, p. 1.

140 Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 218, Nr. 28.

141 „Kas žinotina vykstantiems į pirmąjį žemaičių vyrų eucharistinį kongresą“, in: *Rytas*, Kaunas, 1939-06-12, Nr. 130, p. 8.

142 „Telšių kongrese dalyvavo 13.000 organizuotų vyrų“, in: *XX amžius*, Kaunas, 1939-06-19, Nr. 136, p. 4.

143 „Kongresas vyksta Žem. Kalvarijoj liepos 8 d. (šeštadienį)“, in: *Moteris*, Kaunas, 1939-07-01, Nr. 12, p. 178.

144 „18 000 katalikių moterų kongresas Ž. Kalvarijoj“, in: *Žemaičių prietelius*, Telšiai, 1939-07-14, Nr. 28, p. 1.

džia jų savikainą ir kongresų gaunamų pajamų dydį. Abu šie ženkleliai yra Astiko kataloge¹⁴⁶.

Išvados. Išnagrinėjus tarpukario Lietuvos katalikiškus ženklelius, galima konstatuoti, kad: 1) ženkleliai buvo skirti pažymėti organizacijos narių identitetą; 2) ženklelių simbolikoje dominavo krikščionybės ir Kristaus simboliai – kryžius ir saulė arba jos spinduliai. Taip pat ženkleliuose dažnai atsispindėdavo ir organizacijos simboliai arba pavadinimas. Moterų organizacijų ženkleliuose dažniausiai matome rūtų šakeles. Tautinių simbolių vaizdavimas ženkleliuose buvo retas. Eucharistinių kongresų ženkleliuose dažnai matome datas ir vietas, tačiau dalis jų – anoniminiai; 3) didžioji dalis ženklelių buvo pagaminti XX a. ketvirtame dešimtmetyje; 4) ženklelių kainos svyravo nuo 30 ct iki 2 Lt.

CATHOLIC BADGES OF THE INTERWAR
PERIOD IN LITHUANIA: THEIR SUBORDINATION,
DATING, DISTRIBUTION AND CIRCULATION

Eduardas Remecas

Summary

The article touches on a so far little explored theme in Lithuania – the Lithuanian badges of the interwar period. These phaleristics objects are best described in the work of Algimantas Astikas *Lietuvos ordinai, medaliai ir ženkleliai 1918–1940*, but in it only on rare occasions do we find the dates of the badges, their authors, circulations and for some of them well-defined identification is lacking. This article discusses only those badges that were issued or distributed by Catholic organizations in Lithuania in 1918–1940. On the basis of Lithuania interwar periodicals the release dates, purpose, symbolism, circulation and distribution of a large part of the badges were set. Some badges that were forgotten and not included in catalogues are also mentioned. In this article, for lack of space, the badges issued by the “Pavasaris” union, which had issued the most badges, are not discussed. The article describes a total of 15 badges of Catholic organizations or societies and also 10 badges of the Eucharistic Congress.

¹⁴⁵ „Ž. Kalvarijos kongreso buvusiom dalyvėm“, in: *Žemaičių prietelius*, Telšiai, 1939-08-24, Nr. 34, p. 3.

¹⁴⁶ Algimantas Astikas, *op. cit.*, p. 218, Nr. 26–27.